

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 17: «Қазіргі аграрлық ғылым: цифрлық трансформация» атты халықаралық ғылыми – тәжірибелік конференцияға материалдар = Материалы международной научно – теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 17: «Современная аграрная наука: цифровая трансформация», посвященной 30 – летию Независимости Республики Казахстан.- 2021.- Т.2, Ч.2 - Б.34-36

СӘКЕН - ЖАҢАШЫЛ АҚЫН

*Қарнықова С., 1 курс
студенті*

*С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті Нұр-
Сұлтан қ.*

Сәкен – қазақ кеңес әдебиетінің қарыштап дамуында үлкен роль атқарған жаңашыл ақын. Қазақ әдебиетінің классигі Сәбит Мұқанов: «Сендер мені осы уақытқа шейін қазақ кеңес әдебиетінің бастаушысы деп білдіңдер. Енді шындықты біле жүріңдер, сол әдебиеттің негізін қалаушы, алғашқы туын көтеруші – Сәкен Сейфуллин. Сондықтан мен көптің бірімін, ал Сәкен – қазақ совет әдебиетінің атасы» – деп, үлкен баға берген.

Алдымен, Сәкеннің азаматтық ұстанымы мен саяси-қоғамдық қызметіне тоқталсақ, оның қайраткерлігіне бір арнадан қарап, бір жүйеде баға беру дұрыс болмайды. Коммунистік партия мен Кеңес өкіметіне сеніп, оның жолын әділдік, теңдік жолы деп ұққан Сәкен басшылық тарапынан саясатты бұрмалаушылықты көрген тұста, өзінің ой-сезімін іркіп қалмағандығына тарих тағылымы біздің көзімізді жеткізді. Ол әрқашан пікірін ашық білдіріп отырған. Ол «ұлттардың өзін-өзі билеуі» деген Ленин қағидасына сенген. Қазақстанда ұлт өкілдерін «ұлтшылдықпен» айыптап, қорқытқысы келгендерге ашық наразылық білдірген. Бұған дәлел – оның 1923 жылы Ярославскийге жазған хаты. Ол Қазақстан үкіметінің басшысы боп жүргенде қазақ тілін мемлекеттік тіл етіп жариялау, мемлекеттік іс қағаздарын қазақ тілінде жүргізу, қазақ тілінде кітаптар, газет журналдарды шығаруды ұлғайту мәселелерін көтерген. Айбынды ақынның сол қиын-қыстау заманда қазақ тілі мәртебесін көтерудегі атқарған еңбектері орасан зор. Тек бір өкініштісі қазіргі кезде қазақ тілінің әлі де болса қолдану аясы тар.

«Қырғыз» аталып келген ұлттың «қазақ» екенін дәлелдеген де – осы Сәкен Сейфуллин. Ол 1923 жылы «Қазақты қазақ дейік, қателікті түзетейік» деген мақала жазды. Мақаласында ол: «бүгінге шейін қазақты орыстар киргиз деп келеді, ... киргиз дегенде бір түрлі менмендік қиянатпен, қорлаған мазақпен айтатын» -деп ашына жазады [1].

1923 жылы 9 маусымда «Кеңсе істерін қазақ тілінде жүргізу керек» деген атақты мақаласын жариялады. Голощекин саясатына ашық қарсы шыққан да – осы Сәкен. Ол өзінің бар өнерін халық мақсатына, туған елінің жарқын болашағына арнап, жаңа заманның дауылпазы болды [2].

Сәкен Сейфуллиннің қоғамдық-саяси қызметі туралы көптеген деректерді, халқы үшін атқарған ерен еңбектері жайлы кеңінен баяндай беруге болады, бұл туралы материалдар да жеткілікті.

Енді оның ақындық, жазушылық шығармашылығына тоқталсақ, Сәкен – новатор, жаңашыл ақын, орыс пролетариат ақындарының новаторы Маяковский болса, қазақ пролетариат ақындарының новаторы – Сәкен. Ол Маяковский әдісімен көп өлеңдер жазды, оны қазақ поэзиясында тұрақты етіп қалдырды. Сәкенді тұтастары «Қазақ совет әдебиетінің Маяковскийі» деп бағалады. Сейфуллин де, Маяковский де коммунизм жолында аянбай қызмет атқарған, екі ақын жүректерінде бір сарын, бір үндестік анық байқалады. Өзінің идеялық-творчестволық принциптерімен Сәкен Сейфуллиннің поэзиясы ұлы орыс ақыны В. Маяковскийдің поэзиясына ұқсас, үйлесімді. Маяковский де, Сейфуллин де ақынның қоғамдағы орнын, поэзияның күрес және тәрбие жолындағы рөлін айқын түсінді. Оған, В. Маяковскийге секілді поэзия мен саясат, ақын және халық арасында ешқандай тосқауыл болмады. Сейфуллиннің ақын және азамат ретіндегі партиямен, халықпен және совет мемлекетімен бірлігі оның барлық шығармаларында айқын көрініс тапқан. Осыдан оның творчествосында халықтан шыққан адамдарға, әсіресе жастарға деген, байлармен күрес, сауаттылық, мәдениетті көтеру, техниканы меңгеру, халық игілігі үшін адал қызмет атқару сияқты істерге шақырулары жиі кездеседі.

С. Сейфуллин әдебиетте шынайы тұрғыда жаңашыл болды. Ол қазақ поэзиясында революционер болды. Оның осы саладағы қайталанбас қызметін, тек орыс поэзиясында осы рөлді атқарған Владимир Маяковский қызметімен салыстыруға ғана болады. Сондықтан М. И. Калининнің, Маяковский «революциялық халықпен тек қана мазмұн үйлесімділігіне ұмтылған жоқ, сонымен қатар өз өлеңдерінің формасын да үйлестіруге ұмтылды» деген сөздері толығымен Сәкен Сейфуллинге де қатысы бар. Сейфуллиннің ең алғашқы саяси лирикасында Максим Горькийдің революциялық-романтикалық өлеңдерінің ықпалы болса, ал жиырмасыншы жылдың ортасында ақын В. Маяковскийдің поэзиясының әсеріне көбірек көңіл аудары бастайды. «Советстан» поэмасы осы оң әсердің алғашқы жемісі болып табылады. Ақын-патриот С. Сейфуллинге және Маяковскийге де, Отан, революция және коммунизм ұғымдары бір арнаға тоғысатын ұғымдар. Сәкеннің қазақтың тұңғыш журналист қыздарының бірі Сара Есованы 1927 жаңа жылмен құттықтаған өлеңінде мынадай жолдар бар (Сәкеннің көптеген шығармаларын орыс тіліне аударған А. Наровчатовтың аудармасында):

И мы не вернемся обратно,

Но наши потомки не раз

У памятника на стоянке

По-доброму вспомнят о нас.

Осы өлең жолдарын оқығанда, еріксіз В. Маяковскийдің:

Пускай нам общим памятником будет

Построенный в боях социализм, – деген атақты өлеңі еске түседі.

Жиырманшы жылдары қоғамдық өмірде болған түбегейлі өзгерістер, жаңа заман дамуының қарқындылығы, тарихи оқиғалардың жедел ауысып отыруы Сәкен поэзиясында сол дәуір бейнесін берерлік екінші образ — жүйрік пойыз-экспресті тудырды. «Біздің тұрмыс-экспресс» деп жырлады ол. Жаңа қоғамдық құрылыстың даму қарқыны мен өзіндік сипатын, қанша ұшқыр да арынды болғанмен, тұлпар бейнесі таныта алмайды деп түсінген жаңашыл ақын:

Бұрын атым тұлпар еді — бәйге көк,
Енді, міне, пойыз болды, тұлпар жоқ.
Ұзақ жолға
Тұлпар қол ма?
Мейлі жорға,
Тұлпар міну — Сарыарқада жүрсең тек.
...Ісі ерен
Ұқсас көрем
Отарбаны біздің осы тұрмысқа! — деп жазды.

Жаңа елдің даму жылдамдығын ұшқыр пойызға — экспреске теңеу Сәкеннің басқа да туындыларында кездеседі. Жаңа өмірдің болашағына, оны орнатушылардың жасампаздығына ақын кәміл сенеді.

Қиырсыздың қиырына жетейік,
Өлшеуі жоқ көк мұхиттан өтейік.
Аспандағы алыс қызыл жұлдызды
Жерге әкеліп, жердің көркі етейік.
Асуы жоқ асулардан асайық,
Ашылмаған тас қақпаны ашайық,
Болмағанды болдырайық дүниеге,
Жаңа тұрмыс жаңа жерге жасайық, — дейді.

Жаңа замандағы еңбектің, техниканың рөлі Сәкеннің көптеген өлеңдерінің мазмұнын құрайды. «Қара айғыр», «Аэропланда», «Аспанда» деп аталатын өлеңдерінде жаңа тұрмыс көрсеткіші ретінде көрінетін экспресс, пойыз, ұшақ образ-символдары ақын поэтикасында жиі ұшырасады.

Сәкеннің көңіл күйі лирикаларының ішінде «Сыр сандық» атты өлеңі көрнекті орын алады. Адамдар арасындағы адал достық пен сезім тазалығын шерткен бұл шығармада ақын адамның рухани дүниесін биік құздың басына тығылған кілттеулі сыр сандығына балайды. Ақын «Сыр сандық» өлеңін досына хат түрінде жазған.. Дос жанын түсіне білетін нағыз адам — дос қана сол құзар биіктегі сыр сандықтың кілтін тауыш ашып, көңілдің күй пернесін баса алмақ [3].

Сыр сандықты ашып қара,
Ашып қара сырласым.
Сым пернені басып қара,
Басып қара жырласын.

Өлеңді өрнектеуі де қазақ поэзиясы үшін тың жаңалық болумен қатар сөздердің сазы көңіл қошын тез тауып еріксіз би билеткендей.

Тарих әр қайраткерге өз бағасын беріп, тиісті орнына отырғызады дегенде әр кезеңде айтылған, жазылған ой-пікірлер ескерілетінін естен шығармаған абзал. Мұхтар Әуезов ол туралы былай деген: «Сәкеннің ақындық асуларында әр жотадан атой бергендей тәкәппар сөз үндері «жабы емеспіз, тұлпармыз», «құладың емес, сұңқармыз», — деп, бұрынғы өткен тарихқа, бүгінгі оянған табына дабыл ұрады. Оның шығармаларына біткен сезімнің барлығы да айқын, ашық. Тұтас бітімді жоталы тұлғадан туатын көрнекті бүтіндігі бар сезімдер. Оның шыншылдығы қозып, жанып отыратын, буы білініп тұрған барынша нық сезім. Шын жүрек шыншылдығы. Сондықтан мұның жолы әр адымын санап басқан кісінің жолы емес, ылдиды бар, өрі бар шын өмір жолы, ыстық қанды нағыз Ақын жолы. Тегінде мағыналы, өрісті, көш бастар, белге шығар үлкен еңбек туса, осындай қайнар көзден шығуға лайық», — деген кемеңгер ой Сәкеннің ұлы ақындығын қалтқысыз түсініп әдебиеттегі орнын айна-қатесіз белгілейді.

Сәкен Сейфуллиннің өнегелі өмірі мен оның шығармашылығының қадір-қасиеті уақыт озған сайын құрметтеле береді, жана ұрпақпен табыса береді [4].

Пайдаланған әдебиеттер

1. «Сәкеннің тарихтағы орны хақында». Т.Кәкішев. «Халық кеңесі», №143, 28.09.1994ж.
2. «Адырна» ұлттық порталы, adyrna.kz сайты, «Халқым деп қан жылаған қайран Сәкен» мақаласы, 25.07.2019 ж.
3. «Жаңаарқа» газеті, №11\1, 23 ақпан 2019 ж.
4. Abischeva K.M. Formation of a Global Intercultural Discourse of a Multicultural Person Formation of a Global Intercultural Discourse of a Multicultural Person. MEDIA WATCH.11 (3) Volume IX, Number III, с.475-487, 2020. Scopus.

*Ғылыми жетекшісі: доцент
Әлібекова Ә.Ш.*